

PB
8055

ALKALMI BESZÉD,

mely a

„Pécsi Torna- és Tüzoltó-Egylet“

DISZLOBOGÓJA FÖLAVATÁSI

és

TORNACSARNOKA ALAPKÖVÉNEK LETÉTELE ÜNNEPÉLYÉN

1873-ik évi július hó 20-kán

SZAUTER ANTAL,

A PÉCSI M. KIR. ÁLLAMI FŐREÁLTANODA IGAZGATÓJA, BARANYAMEGYE ISKOLATANÁCSOSA, PÉCS SZ. KIR. VÁROS KÖZTÖRVÉNYHATÓSÁGI BIZOTTSÁGÁNAK ÉS ISKOLASZÉKÉNEK TAGJA S A „PÉCSI KATH. LEGÉNYEGYLET“ ELNÖKE ÁLTAL ELMONDATOTT.

Csak helyben
használatra

3 000612 537885

—•••••—

253788

PÉCSETT, 1873.

RAMAZETTER KÁROLYNÁL.

NAGYÉRDEMÜ GYÜLEKEZET!

Mélyen tisztelt Hallgatóság!

Midőn *Xerxes* kelet csordáival a Helesponton átkelvén, Thessaliát elfoglalta s belső Görögország erős kapuját, a thermopylei szorost, árulás következtében megnyitotta: mitsem hihetett egyebet, mint hogy a görögök e legyőzések után komolyabb ellentállásra többé nem is gondolva, félelem- és reszketéssel várják a rájuk mérendő végszapást. Ekkor történt, hogy szökevények jöttek Arkadiából a perzsa táborba, igénytelen szegény emberek, kik az életszükségeitől ösztönözötten oda mentek, hol számukra kereset kínálkozék. A király elé vezették őket, hogy az ellenség működései felől kikérdeztessenek. A hozzájuk intézett első kérdés így hangzék: Vajjon mit tesznek most a Hellenek? Mire egészen váratlan és meglepő feleletök ez vala: „Az olympiai játékokat ünneplik; nézik a küzdőket s versenyzőket.“ S mily díjért küzdenek? volt a másik kérdés. „Olajágból font koszoruért,“ felelének ők. Erre egy a perzsa nagyok közül így sóhajtott fel: „Jaj nekünk *Mar-donius!* mily emberek ellen vezettél bennünket, kik nem arany-s ezüstért küzdenek, hanem a férfi erényért! A perzsa nagy ezen aggodalmas sejtelve teljesült; a férfi erényért küzdő s e küzdelmek által hőssé edzett maroknyi hellen nép tönkretette *Xerxesnek* sokaságáról világhírű seregét, oly győzelmeket aratván fölötte, melyek örök időnkig a hősi vitészség elévülhetlen példáiként ragyognak a történelem lapjain.

Mélyen tisztelt Hallgatóság! A férfi erényért küzdeni s e küzdés által az ifju nemzedéket erőssé edzeni, nemes feladata a

városunk kebelében önkénytelen megalakult „Torna- és Tűzoltó-Egylet“-nek, mely e mai napon diszlobogója felavatása- s emelkedőben levő tornacsarnokának alapkövetétele kettős ünnepét üli. Legyen szabad e szép alkalommal a beszéd tartásra nyert s rám nézve nagyon megtisztelő megbízatásomat arra használnom, hogy előbb az összes európai-, majd a fejlődésnek indult hazai tornaszatnak vázlatos történetét előadjam.

A tornaszat történelme a legrégebbi korra vezethető vissza. A műveltségre nem vergődött ősnépeknél az életszükségletek csupán vadászás és földmivelés által szereztettek meg, s az ezen foglalkozáshoz igényelt testi tevékenység képezte a *természetes testgyakorlást*, melyet manap is tapasztalhatunk oly népeknél, melyekhez a civilizáció még nem jutott el.

A kultúra magasfokú emelkedésénél a társadalom tagjainak nagy része csupán észtehetségével dolgozik, míg más része a szerzett vagyon mellett épen nem kénytelen testi erőt a legkisebb mérvben sem kifejteni.

A cultur-élet itt jelzett hátrányait az emberi testre nézve káros hatásúnak vették már az ó-kori művelt népek, s hogy a testi elkorcsosulásnak elejét vegyék, szándékosan testi gyakorlatokat hoztak be, mely gondoskodás eredményei által feltűntek előttük a testi erő képzésének roppant előnyei, s ennek tudatában felállíták ama nevezetes tételt: „Mens sana in corpore sano.“

Az ó-korban a görög nemzet az első, mely meghatározott elvek szerint vezetett testgyakorlást üzött.

A hellén egyén- és népnevelés előtt, mint eszme tisztán lebegett a teljes emberképzés, azaz tekintetbe vette a testi épséget, az alak szépségét, annak kellemteljes és biztos mozgását járásban, ugrásban, kintartását a futásban és tusában; úgyszintén szoros összhangzatba hozta a testi erő s ügyesség gondozásával a szellem éberségét és előrelátását a legvéletlenebb s legkülönbözőbb körülmények s esélyek közepette, az

ítélőtehetség elevenségét s következetességét, a szónoklat-, költészet- s zenészetben való jártasságot.

A testgyakorlás egész Görögországban a nevelés, az emberképzés egyik lényeges részének tekintetett oly mérvben, hogy azt a görög élet teljes kifejlődésénél és sokoldalú megalakulásánál, mint legfőbb tényezőt kell tekintenünk. — Nevelési elvök tehát oda volt vala irányozva, hogy a polgár *egész* emberré képeztessek, ki felvértezve legyen minden erővel; ellátva minden tehetséggel úgy háború idején a hon védelmére, mint békében a tudomány és művészetek gyakorlására. — S ezen egyenletes nevelés meg is termette áldásos gyümölcseit; mert a görög nemzet mind egészben véve, mint derék nemzet műveltsége, mind pedig nagy férfainak jellemei általunk manap is eszményképeként bámultatnak.

Görögország majdnem minden városában a tornázás czéljára pompás csarnokok (gymnasiumok) és térek léteztek. A teljes *gymnasium* három részből állott u. m.: első volt a *palaestra*, azon földt csarnok, ahol a gyermekfiuk tornáztak; második az *ephebeum* az ifjak részére, végre a harmadik rész a *xysta* a felnőttek vagyis az *athleták* számára. Ezeken kívül a futási gyakorlatokhoz mint külön pálya, a *stadium* volt vala berendezve. Ezen tornászati helyiségek körül pompás oszlopfolyosók és platánsorok állottak. — A tornászattal szoros összeköttetésben voltak hideg és meleg fürdők, melyeknek egészségi hatásai nagyra becsültettek. A görög tornászok a küzdteret finom homokkal hintették volt be, melylyel a gyengítő kipárolgást akarták megakadályozni; testöket pedig gyakorlatok alkalmával olajjal kenték be, hogy ez által tagjaik hajlékonyakká váljanak, s ugyancsak e czélokra a torna-helyiségek mellett külön-külön termek voltak berendezve; u. m.: a homok-behintésre a *konisterion*, a hideg fürdésre a *lutron*, az izzasztó fürdésre a *lakonikum*, az olajozásra pedig az *eläothesion*. Nem hiányoztak ezek mellett öltözködő szobák

(apodyterium) sem. — A szellemi képzés és érintkezés összekapcsolva levén a testgyakorlással, közvetlen a *palästra* mellett *társalgási termek* (*exedrák*) állottak a bölcsészek, szónokok s mindazok számára, kik szellemi foglalkozást kerestének. — Az ifjuság torna-gyakorlatai *nyilvánosan* s a nép műveltjei s előkelői előtt hajtattak végre, — s e czélből a gyakorlási helyek körül ülések voltak a nézők számára.

A gymnasiumok ily gazdag külső kiállításával kellő arányban állott a gyakorlatok rendszeres vezetése is. — A *gymnasiarch* (a gymnasium főfelügyelője) tisztét egy tekintélyes egyén vitte, kinek kötelessége volt az egész igazgatás, főlügyelet a gymnastika tanítói s az ifjuság fölött. Emellett a gymnasiumi ifjuság erkölcsi viselete fölötti örökösre külön felügyelők (sophonisták) alkalmaztattak.

A testgyakorlatok üzésénél bölcsen meg volt különböztetve az *ifjuság* testgyakorlati oktatása a küzdérek (agonisták) athletikus virtuozitásától, kik a nyilvános küzdjátékoknál jutalmakért versenyeztek. A gyermekeknek más gyakorlataik voltak és mások az ifjak és férfiak számára. — Kiképzett fő- és altornatanítói és *Kosmetes* név alatt tornászöreib is voltak, kik a bejegyzéseket kezelték. — Az *alípták* az ephobeknek olajjal való bedörzsölését végezték, — s olykor ficzomodásoknál és sérüléseknél, mint *sebészek* működtek.

Idő folytán a görögöknek különböző tornászati gyakorlataiból a gymnastikának határozott rendszer-egésze állott elő, mely nevelészeti és gyógyászati tekintetben fölötté elmésen volt összeállítva. Ilyen volt a *pentathlon*, azaz ötös versenyküzdelem, mely *futás*-, *ugrás*-, *birkozás*-, *diskus*- és *kopjadobulásból* állott. — Ezen nemesen képző gymnastikának (pentathlonnak) ellenében állott az athletikus virtuozitás, mely csak az erő fokozására czélt, hogy azzal a nyilvános ünnepélyeken fényleni és győzelmi jutalmakat nyerni lehessen. Ennek élesztését segíték elő az *olympiai* viadal-játékok. —

A legnagyobb dícsőségnek és szerencsének tartatott ott, olajágkoszorút nyerhetni, — melyből a győzőnek jutalma állott volt. — Az olympiai versenyző-játékok napfeljöttével kezdődtek, a megelőző éjlet az istenek tiszteletére énekek- s áldozatokkal ünnepelték meg. — Mily lángoló győzelmi vágygyal küzdének a versenyzők, bizonyítja egyik ily vívónak esete, kinek több fogát kiütötte ellenfele, — — mire az változatlan harczias arczczal titkolván el fájdalmát, ajkait összeszorította s a kitört fogakat lenyelé. Erre az ellenfél azt vélvén, mikép ütésének nem lett kellő hatása, — diadaláról kétségbeesett s meggyőzöttnek nyilvánítá magát.

A versenyünnepélyek minden negyedik évi július hóban voltak s öt napig tartattak. Az utolsó nap a győztesek megkoszorúztatására fordítottak. Az előlépett hőst egész Görögországból összesereglett néptenger örömszaja üdvözlé. Nevét trombiták harsogása közt hirdeték ki, a költők megéneklék, emlékére az olympiai mezőkön szobrok állíttattak. Hazájába diadalmenettel s díszkocsin kísérték, s visszatértében az éljenző városok virágokat hintettek útjára s tömjén-illattal tisztelegtek neki. Szülővárosába nem kapun, hanem a védfalakon nyitott rés romjain vitték be, jeléül annak, hogy azon városnak nincs szüksége falakra, mely ily bajnokokat nevel. Általában minden kigondolható tiszteletben s kitüntetésben részesült az ily pályanyertes. — A történelem följegyzé, — hogy egy aggastyán győztes fiának átölelésénél örömeben meghalt, — s testét az ország minden részeiből jelen volt egész sokaság kísérte sirjába.

Rhodusi Diagoras az, ki maga is koszorús diadalt aratott ifju korában, — öregségében pedig két fiát hozá Olympiába, kik mindketten koszorút nyertek. A hős fiak, nemes szerénységgel levették koszorúikat, s rátették apjuk fejére, vállaikra emelve őt — — s így hordozák körül a mélyen megindult öreget a nézőség előtt, melytől szerencsekívánatokkal halmoz-

tatott el, s mindenünnen virágokat szórtak rá. — Ekkor egy lacedaemonbeli ezen szókkal közelített hozzá: „*Halj meg Diagoras!*“ — ezzel azt akarván neki mondani, hogy az életben már nagyobb dicsőséget lehetetlen leendett élveznie. És csakugyan az öreg rendkívüli örömindulatát ki nem bírhatván, lehajtotta fejét fainak vállaira — — s többé nem is ébredt föl.

Az olympiákon kívül még az *isthmosi*, *pythiai* és *nemeai* versenyünnepélyek birtak ama feladattal: fokozni és fejleszteni Görögön polgárainak férfias derékségét s a fejlődő nemzedékek ifjusági erejét.

A görög világ az emberiség egész életére tanulságos adatokat nyújt. A testnek elpuhulása szibariták sorsára juttatja az egyeseket úgy, mint az államokat is. Így mig Athenében azon nevelési elvhez ragaszkodtak, hogy minden polgárnak, ki méltó kivánt lenni a *szabad* névre, kötelessége volt a nevelés és oktatás három folyamán, a *gymnastika*, *zene és grammatika* iskoláján keresztül mennie, — addig Athene is nagy volt; de midőn azon elv elejtetett, hanyatlék maga az állam is. — Amint utat törtek volt az élvhajászatnak a perzsa háborúk dús zsákmányai, — vége lett a gymnastikának is. — Elejénte túlszigoru-, majd később igen erőltetőnek tartották a testgyakorlást a puhulásnak induló nagyok, az alsóbb osztálybeliek pedig, melyek a nyereszkedés felé hajoltak inkább, — most már nem is látták be a testgyakorlatok közvetlen hasznát. — Azért a palaestrák és gymnasiumok üresek lettek. A felnőttek s az ifjuság másutt s másban kerestek szórakozást, — minek következménye lön, — hogy az athenei ifjuság gyöngye, ügyetlen lett mind a harcra és földmivelésre, mind a szent tánczok lejtésére. A gymnastika elvesztette népies jellegét és nemzeti jelentőségét, az atheneiek elpuhulván, maguk készítették elő önmaguknak sorsukat. — Hasonlókép történt Spártaiban és más államokban is.

A felhozott példák eléggé feltűntetik azt, hogy az államoknak lelkismeretes s nagy gondot kell fordítaniok az ifjuság testi erejének kiképzésére.

Az ó-kor második művelt népénél, a rómaiaknál. csupán a görög testgyakorlásnak némi, mondhatjuk, szegény utánzását találjuk. Ők a gymnastikát csupán hadászati czélból üzték, s a testgyakorlásnak egyéni és népfejlesztő eszméjét nem fogták föl. — Így tehát a testgyakorlás a görögök után saját czéljától külön választva, nem az ember edzése, mint inkább egyes czélok elérhetése végett lőn alkalmazva.

A rómaiaknál a *harczra-képzés* végett üzték a testgyakorlatokat s e szellemben vette át a test edzését a harcziás *középkor is*, melynek tornászata az ugynevezett „*lovag-tornászatan*“ összpontosult. — Ezen lovag-játékok elejénte nemes jeilegöket fentartva, hasonlítanak némileg az olympiai viadalversenyhez, de elfajulva, valódi csatározásokká lőnek. Így pl. 1241-ben a *neusii* tournieron *hatvan* lovagot és apródot ütöttek le. — 1403-ban Darmstadtban a frank lovagok a *hessenek* ellen összeállottak, s oly tüzes rohamot intéztenek egymásra, hogy a szolgák sem voltak képesek őket szétválasztani.

Mindenki előtt ismeretesek dicső királyaink: *Nagy Lajos*, *Zsigmond* s különösen az igazságos *Mátyás* fényes lovagjatekaik. Maguk a királyok, különösen *Mátyás* többször diadalmasan vettek azokban részt. S hogy e játékok igen gyakran halállal végződtek, bizonyítja a híres *Toldy Miklós* viadala, ki a *Margit-szigeten* azon *csehóriást* ölé meg, ki már az előbbi napokban két magyar vitéznek oltá ki életét; s aki nagy erejében elbizakodva kérkedett, hogy nincs több magyar vitéz, ki vele megmérkőzni merne; mig végre *Toldy Miklósban* emberére talált.

Daczára, hogy az egyház ily események miatt átkot mondott a tournierekre, — a *lovagjatekok* mégis négy szá-

zadnál tovább fentartották magukat; míg végre a lópor általános használata eme harszi játékokat, mint a czélnak már meg nem felelőket, megszünteté.

A reformatió után, a vallási villongások megszüntével lépett ismét előtérbe a testgyakorlás, mint a testi nevelés elengedhetlen része. S ezzel kezdődik a tornászat történetének új korszaka, melynek főszerepvivői, s mondhatjuk a mai tornászat megalkotói: *Basedow*, *Guts-Muths*, *Jahn*, *Ling*, *Spieß*, *Amoros* és *Klias* valának.

A rendszeres és nyilvános tornászati oktatást, mint a tanodai nevelésnek kiegészítő részét Németországban eleveníték föl a 18-dik században, és pedig először 1774-ben *Basedownak* *dessau*i nevelőintézetében s ezen időben a híres *Salzmannak* *schnepfenthali* növeldéjében, ahol *Guts-Muths* János Keresztély Frigyes volt az első tornatanár, ki egyszersmint a testgyakorlást tudományos alapokra fektetve, ennek rendszerét a pædagogiai elvek szerént fejtette ki, mely aztán az ujkori tornászatnak alapjául szolgált. *Guts-Muths* több irodalmi művet adott ki, melyek tanuskodnak az ő kitünő nevelészeti tehetségeiről s tapintatáról. — Első művét: „*Gymnastik für die Jugend*,“ *Schnepfenthalban* bocsátotta közre. Másik művét, melyben a tornászatot mint a hadiképzés előiskoláját fejtegeti, s melyre főleg a francia háborúk által sanyargatott Némethon sorsa ösztönte 1817-ben, a Majna melletti Frankfurtban adta ki.

A tornászat különleges ágairól is irt művet *Guts-Muths*, mint: *Lehrbuch der Schwimmkunst*. Weimar 1798 — valamint a torna-játékokról az ifjuság számára, — mely *Stuttgartban* 1845-ben a negyedik kiadást érte. *Guts-Muths* ezen irodalmi műveinek köszönheti az egész ujkori világ a tornagyakorlatok ismétli behozatalát, s mondhatjuk, ezek által terjedt el a tornászat Némethonban, Dániában, Franciaországban és Schweiczban.

Jahn Frigyes Lajost illeti azonban a tornázás megalapításának érdeme, mert ő tette azt népiessé, közvagyonná. —

Jahn 1810-ben nyilvános és egyetemes tornaiskolát nyitott Berlinben, hol a társadalom minden osztályából 2000-nél több egyén jelent meg a nagy tornanapokon, miáltal a poroszoknál a tornászat mint nemzetképzési eszköz jutott érvényre. Jahn nagy horderejű s dicséretes tevékenységéről *K. v. Raumer* így nyilatkozik: „Aki akkoron az első tornahely sorompóinál, Berlinben, az ott egybegyűlt fiatalság sürgő tevékenységét, szerény gyakorlatait, tornajátékait, énekeit, s köztük mesterök s tanítójok sajátyszerű tevékenységét megfigyelte, kénytelenített bevallani, hogy eddigelé a nevelészet terén ily jelenséget nem tapasztalt.“

Igy lön Jahn megalapítója a nyilvános néptornászatnak, melyről szorgalmas segédjével, E. *Eiselen*-nel, kiadott ily című munkája: „Die deutsche Turnkunst zur Einrichtung der Turnplätze etc.“ Berlin 1816. is tanuskodik.

Berlin példájára ezután csaknem egész Németországban elterjedt a népies tornászat. A Jahn-féle tornászat az akkori harczias idők szelleme- és szükségleteihez képest a férfiaságot tartá eszményül szemel előtt, legyőzésével minden elpuhulásnak, élvágynak. Törekvései közé tartozott a legnagyobb egyszerűség és mértékletesség evésben és ivásban.

A francia háborúk bevégezése után a harczias aera eltűnván, az előbbi tornászati szellem elegendő tápot nem nyerhetett, s így becsében csökkenni kezdett.

1810-ben az irodalmi téren megkezdődtek a tornászati viták, melyekben kiváló tehetségek vettek részt. Így pl. a tornászat kiküszöböléséért harczolt *Steffen Henrik* „Turnziel“ című munkájában; ellenben a tornászat érdekében irtak s adtak ki műveket: *Passow*; *Dr. v. Köners*, tanár; *Dr. Harnisch*; *K. v. Raumer*; *Schmeling* százados stb.

Ezek által indíttatva érezte magát a porosz kormány, és a tornászat további szervezésére terjedelmes tervet dolgozott ki, mely már szentesítés végett a király elé került, amidőn

azon hír jött Berlinbe, hogy Kotzebue — a híres költő — Sand által megöletett, mely tény a tornászattal hozatott kapcsolatba, mire a király a szentesítést megtagadta a nevezett tervtől.

Erre megkezdődött különösen a Jahn-féle tornászat általános üldöztetése. — Jahn maga is politikai vétség alaptalan gyanujából fogságba jutott, ahonnan csak több év mulva bocsátatott szabadon s aztán Unstrut melletti Freiburgban nyugdíjból élve, többé a tornászatra befolyással nem volt.

Legelsőbben is 1819-ben Poroszországban zárattak be a tornászati tanodák, s utána majdnem egész Németországban, úgy, hogy ezután a tornázás egy időre a magán-nevelő-intézetek falai között lelt menhelyet; — míg végre a 40-es években lépett ki ismét a nyilvános életbe.

Guts-Muths föllépése után a tornászat *Svédhonnban* is elterjedt, — ahol legnagyobb érdemet szerzett e tekintetben *Ling Pehr Henrik*, ki nagy küzdelmek után 1814-ben *Stockholmban* államköltségen központi tornaintézetet állítottatott föl. — A kezdet nehézségét jellemzi *Ling* esete, kit, midőn néhány évvel előbb a kormánynál a központi tornaintézet felállíttatását sürgette, — a svéd közoktatási miniszter azzal utasított volt el, hogy hiszen van Svédhonnak elég „*kötéltánczosa és komédiása*“ — s így evégett fölsleges volna az állampénztárra terhet róni.

Valamint *Jahn*, úgy *Ling* is népképző eszközül tekintette a gymnastikát; sőt a kifejlesztésben Jahnnál még mélyebben tekintett a dolog lényegébe. *Ling* nemcsak az észszerű gymnastikának, hanem magának a *gyógy-gymnastikának* (az úgynevezett *svéd testgyakorlatnak* is) megalapítója.

Németországban a testgyakorlat teljes és általános lendületet IV. Vilmos Frigyes porosz király alatt nyert 1842-ben, ki ezen évben udvari rendeletet adott ki, melyben a testgyakorlatok az ifjuság testi nevelésének nélkülözhetlen tényezőjeül

állíttatnak fel; ennek következtében a testgyakorlás ugy az iskolákban, mint a tornaegyletek által a nagy közönségnél csakhamar egész Németországban elterjedt. — A porosz kormány 1844-ben kimerítő intézkedéseket adott ki, melyek a testgyakorlást, mint *kiegészítő részt* vették föl a közoktatás teljes keretébe.

A már eddig neveztük kitünő férfiak közül, kik a tornászati érdekében ez időben mint buzgó apostolok s rendszeralkotók működtenek, — főlemlítendő *Spiess Adolf* is, ki előbb *Sveiczban*, majd később Némethonban több tornaintézet vezetője volt. Kiváló érdemeket szerzett magának *Spiess* különösen a *szabadgyakorlatok* rendszeresítése s tovább fejlesztése által. — Több nevezetes irodalmi mű jelent meg tőle a tornászatról, melyek közül csupán a „*Lehre der Turnkunst*“ című nagy (négy kötetes) művét említjük meg, melyben a *szabadgyakorlatokkal* szoros összefüggésben tárgyalja a *csoport- és rendgyakorlatokat*. — *Spiess* még ezenkívül a tornázás gyakorlati kezeléséről s oktatási módszeréről is adott ki *Baselben* egy két kötetes munkát.

A *Spiess*-féle tornarendszer tökéletesítésében fáradozott később *Kloss M.*, a *drezdai* tornatanítóképezde vezetője, ki számos tornászati művet irt.

Hogy a 40-es években mily rohamosan terjedt el a tornászati Némethonban, mutatja az, hogy például a kis Szászországban 1848-ban már 150-nél több tornaintézet létezett. Az igaz, hogy az 1848—1849-iki mozgalmas években némi visszaesés állott be a tornászati terén Németországban, amikor ugyanis több tornaegylet lett ismét föloszlatva; de csakhamar ismét föléledt; mert már 1851-ben Berlinben maga az állam állíttatott föl egy központi *tornaintézetet*, melynek föladatává tétetett: hogy Poroszország tanodái és hadserege számára alkalmas tanítókat képezzen. Kiváló gyorsasággal kezdett azonban terjedni a tornázás 1860. év óta Némethonban. A kormányok

egyenkint, mint a porosz, szász, württembergi, weimari, hesseni, hannoverai, bajor stb. kormányok a tornaoktatásnak a nyilvános tanodáknál való behozatala- s szabályozására terjedelmes és beható rendeleteket bocsátottak ki, — melyek nagyobb része, mint „*utasítás és vezérfonál*“ a tornatanításra nyomtatásban jelent meg. — Ezekkel kapcsolatban a nyilvános tornaegyletek is mindinkább nagyobb s nagyobb mérvben terjedtek. Így a németországi tornaegyletek *második* statisztikai évkönyve szerint, mely 1865-ben jelent meg, ezen *évről* már 1908 tornaegylet és 167.932 tag említetik föl.

A nagyobb *városok* részént külön, részént a kormánnyal kezet fogva, siettek fölkarolni a tornaügyet az által, hogy a czélnek megfelelő s pompás tornacsarnokokat állítottak föl. Így *Berlin* városa 120.000 talléron, mely a legnagyobbszerű Némethonban; *Lipcse* városa közel 40 ezer talléron állítottak tornacsarnokot. A szász kormány *Drezdában* 50 ezer tallérnyi költséggel emelt a tornatanítóképezde számára csarnokot; a württembergi kormány pedig 1864-ben *Stuttgartban* egyet 110 ezer frton.

A tornászat rendkívül gyakorlati fontosságát népnevelési szempontból különösen tanúsítja az 1866-diki porosz-osztrák háboru, melyben a porosz mindenoldali képzettsége által mesés gyorsasággal vivott ki nagyszerű eredményeket.

Európa többi államait tekintve, nevezetesen: Svédország, Dánia- és Oroszországban kiválólag a már említett *Ling-féle* (svéd) tornászat üzetik. *Franciaországban* 1815-ben találunk a tornászat első nyomaira, amikor a spanyol származású: *Amoros F. ezredes* működött volt erélyesen a tornászat körül a hadseregnél. Kiadott gymnastikai műve alapul szolgált minden további francia tornaműveknek. 1850-ben a tornászat a francia lyceumoknál is fölvétetett tantárgyúl. — Franciaországban azonban még ekkorig nincsenek tornaegyletek, s ott *nevelészeti alapokra fektetett* tornászatot nem ismernek. *Párizsban* egy

jóhirű tornatanítónak (*Triat-nak*) van egy nagyobb szerű torna-intézete.

Belgiumban és Hollandban ujabban nagyobb mozgalom mutatkozik a tornászat terén; főleg *Euler C.* és *Happel J.* buzgólkodnak. 1865 óta Happeltől folyóirat is jelenik meg a tornászatról „*Le gymnaste belge*“ czim alatt.

Angolországban főleg *Guts-Muths*, *Jahn* és *Clias* művei törtek utat, s többnyire német tanítók vezették a tornászatot. Eddigelé még önálló angol tornászat nem létezik. — Vannak azonban Angliában saját szerű tornajátékok, mint pl. a *criket*. Ezen játékok azonban a rendes tornászatot nem pótolhatják. — *Londonban* néhány év előtt emelt egy nagyszerű tornacsarnokot a „*German gymnastical society*“ (német testgyakorlati egyesület.)

Az olasz királyságban ujjabb idők óta kezd meglehetősen mérvben terjedni és meghonosulni a német rendszerű tornászat. 1864-ben a *turini* központi tornaintézetben 75 tornatanító képeztetett részént állami, részént községi költségen.

Amerikában bevándorlott németek terjesztették el a tornászatot, s az ottani tornaegyesületek főképp *német* irányt követnek. *Ausztráliában* is keletkeztek már torna-egyesületek.

~~~~~

Hazánkban az első tornaintézet 1833. évben jött létre *Pesten*, *Clair Ignác* vezetése alatt. Itt-ott egyes magán- és nyilvános tanintézetek szintén fölkarolák a gymnastikát, mint *rendkívüli* tárgyat. -- Daczára néhány jeleseink küzdelmének, kik közül mint ügybuzgó és szakavatott egyének fölemlitendők: Dr. *Bakody Tivadar*, *Szontagh Ábris* orvostudor és Dr. *Batizfalvy Samu*, továbbá *Seidemann Róbert* és *Huber Ágost*, mint működő tornavezetők, 1863. óta a politikai viszonyok ráhatása szerént hazai tornaegyesületünk mint a mérleg serpenyője majd

fölemelkedett majd ismét alászállt, — míg végre 1866. évi augusztus 15-kén született meg az *életrevaló első magyarországi torna-egylet* az ország fővárosában, Buda-Pesten. Néhány évig bérházba elhelyezve folytatta működését s apostolkodását az 5 pacsirta utczában, s ma már saját diszes csarnokkal bír. A pesti torna-egylet csakhamar népszerűvé lön a fővárosban, s ugyanott több tornatanító nyert kiképzést, kik aztán a haza külön-külön vidékein nyertek alkalmazást. Történeti tény és természetes kifolyása az már egyes országok kisebb városai és vidékek viszonyainak, hogy művelődéseik majd minden mozzanatát fővárosaik sziverejéből szokták meríteni. Így a fővárosi (budapesti) tornaegylet példájára azután nemsokára hazánk nagyobb városaiban is, mint pl. *Miskolczon, Debreczenben, Szombathelytt, Selmeczen, Sopronban, Nagy-Kanizsán, Posonyban, Kolozsvárott*, stb. alakultak torna-egyletek.

Föl kell még emlitenünk, hogy Pesten már több év óta áll fön Dr. *Batizfalvynak* saját (magán) gyógytestgyakorló intézete, mely igen jó hirben áll, s ahol a már ismertettük svéd gymnastika mellett a betegek s tanítványok (kiknek nagy részét *leánynövendékek* képviselik) a *rendszeres tornagyakorlatokat* is üzik. Dr. *Batizfalvy* Samu a „kir. m. Természettudományi-társulat 1856-ki gyűlésén előadást tartott a gyógytestgyakorlatról, melyet 1857. évben 45 ábrával illusztrálva nyomtatásban is kiadott ily czim alatt: „*Házi gyógytestgyakorlat.*“ S ez volt a legelső tornászati mű magyar nyelven.

Aki majdan a pesti nemzeti torna- és tüzoltó-egyletnek történetét — — s általában a hazai tornászat kifejlődése- és elterjedésének történelmét összeállítandja: bizonyára méltó és kitünő lapot tüzend ki egy derék férfiú érdemeinek ecsetelésére, ki amellet, hogy a fővárosi torna-egylet fölvirágoztatásában, mint főszereplő ténykedett, — egyszersmint közvetve kihatott működésével hazai többi torna-egyleteinkre is. Ez ünnevelt férfiú, kit majdnem minden magyar tornatanár és igen sok

gyakorló tornász ismer; *Matolay* Elek, a pesti nemzeti torna- és tűzoltó-egylet elnöke. — Ő, mint egykori jogász-társai állítják: gyengélkedő s beteges levén, elkezdett hévvel tornázni s midőn önjavára czélt ért mint dilettans, nem állapodott meg az éniség szűk keretében, — hanem buzgólkodék elannyira, hogy a tornászat jótékonyágát másoknak, — mondjuk, — nemzetünknek szívvérébe is beolta. — 1869. évben a külföldre utazott, s nevezetesen: Németország és Austria jelentékenyebb városaiban a torna- és tűzoltó-egyleteket megtekintette és tanulmányozta. Itt szerzett dús tapasztalatait s tanulmányait azután nemcsak a pesti központi-tornaintézethél hasznosította, hanem hogy a hazában szélesebb körben is feltüntetve legyen a külföldön már szépen virágzó tornaügy, — még 1869-ben nyomtatásban adott ki egy füzetet: „*Tornaszekönyv*“ czim alatt, melyben utazásában szerzett tapasztalatait közli, a nemzeti torna- és tűzoltó-egylet alapszabályait, annak házi és általános rendszabályait ismerteti, — a tornázás kezeléséhez több gyakorlati utasítást ad; s ezek mellett a leggyakoribb *torna-műszavakat* szótárszerűen közli magyar és német kifejezéssel. — Ha *Matolay* e művének más haszna nem is volna, maga a *műszótár* elég arra, hogy a tornászat *magyarosításaért* a hazai tornászok, sőt maga a nemzet hálás elismeréssel jutalmazza a szerzőt.

A testgyakorlatnak hazánkban való általános elterjesztése és meghonosítására nézve a legfőbb érdem bold. báró *Eötvös* József, volt közokt. m. k. minisztert illeti, ki 1867-ben a tornászatot, mint kötelezett tantárgyat a középtanodákba behozni elrendelte; az 1868-ban alkotott s minisztersége alatt szentesített népiskolai törvények által pedig a népoktatási tanintézetekbe is kötelező tárgyúl hozatott be a tornázás.

Ez idő óta terjedt el s lett népszerűvé nálunk a tornászat nemcsak a már létezett egyes torna-egyletekben, hanem a közép- és néptanodákban is.

A külföldön s hazánkban is a virágzó torna-egyletekhez a testedzés mellett egy másik humanus és közhasznú cél is van kapcsolva, t. i. a *tűzoltás*. — Hazánkban e nagyhorderejű intézmény szintén a fővárosból indult ki. — A halhatatlan honfi, a „*legnagyobb magyar*“ derék fia, gróf *Széchenyi Ödön*, ki több közhasznú vállalatot létesített már fővárosunkban, szervezte Pesten a tűzoltó-egyletet, melynek ma is buzgó parancsnoka. Ő egyidőben Londouban mint köz-tűzoltó működött volt, s itt ismerte már őt meg a walesi herceg, ki legközelebb Pesten levén, első találkozásukkor azonnal fölkerlte, hogy mutatná be neki a pesti tűzoltókat. *Széchenyi Ödön* gróf főparancsnok vezetése mellett ki is vonultak a fővárosi tűzoltók, kik, mint tudjuk, az angol trónörökösnek igen megtetszettek. Vajha minden hazai torna-egyleteinknél létesülnének jól szervezett tűzoltó-egyletek is! Csakhogy ez az illető községektől nem csekély anyagi áldozatot is igényel; azonban a fukarkodás ily dologban épen nem észszerű. — *Berlinben* pl. csak maga a tűzoltó-egylet céljára szolgáló táviró hálózat 23 ezer tallérba került, s a táviratozásra évenként több mint 7000 tallér adatik ki. — Az egész tűzoltó-intézmény évenként belekerül 200 ezer tallérba, melynek mintegy $\frac{4}{5}$ -részét tisztán a város fedezi. — Mennyi hasznot, mily sok jót eredményezhetnek a tűzoltó-egyletek nemcsak a béke, hanem a háború idejében is, ennek igazolására elég csak a legutóbbi években Párizsban végbevitt gyujtogatásokra gondolnunk. Nem csupán Franciaország, hanem a szomszédos Schveicz és Belgium tűzoltói is találtak elég dolgot arra, hogy az éveken át izzadtsággal szerzett vagyont a düh-okozata megsemmisüléstől megóvhassák!

Üdvözljük azért a tornászatot, mely edzi és növeli az ügyes és bátor tűzoltókat, kik önfeláldozásukkal ugy a vagyont, mint igen gyakran az ember-életet is megmenteni készek és képesek!

E szép cél lebegett sz. kir. Pécs város lelkes polgárainak szemei előtt, midőn 1870-ben a „Torna- és Tűzoltó-Egylet“-et

megalakították. Az eszme első megpendítésének dicsősége egy ifjut illet, kit fájdalom, azóta elragadott közölünk a kérlelhetlen halál. Ezen ifju bold. *Madarász* Manó, polgártársunk volt. Nem kevesb méltánylás, elismerés, érdem tulajdonítandó ugy a megalakulás körüli nemes buzgalom-, mint az egyleti ügyek bölc s tapintatos vezetéseért tek. *Danicz* Antal urnak, egyletünk fáradhatlan buzgalmu elnökének, s azon pécsvárosi tevékeny polgártársainknak, kik e virágzó egylet megalapításában uttörökként fáradoztak, ugyszintén az egylet ügybuzgó választmányának s az összes, számszerént 85 alapító- és 314 pártoló tag uraknak.

Ki kell tehát göngyölni a zászlót,
Hadd lengjen nyíltan és szabadon,
Hadd lássa meg jól minden ember
Főn, len s minden oldalon!

A pécsi tornászok és tűzoltók összegyűltek e, most felavatandó diszlobogó alá s mi üdvözljük őket, szivünkbel kívánván, hogy diszzászlajuk allegorikus jelvényei értelmében a négyes **E = épség, erő, erély s egyetértés** soha el ne hagyja a haza, e város és az emberiség javáért fáradozó dicsó társulatot s e most emelkedő diszes csarnoka iskolája legyen majdan egy, ép testben ép lélekkel biró, erős, edzett utónemzedéknek!

Üdv, hála és forró köszönet nmélt. *Majláth Györgyné*, szül. b. *Prandau* Stefania csillagkeresztes- és palotahölgy ő Excellenciájának, a legszebb honleányi erények dicskoszorújával sokszorosan diszített magas rangu urhölgynek, ki valamint 1864-ben aug. 15-én a „Pécsi Dalárda“; 1865-ben junius 5-én a „Pécsi kath. Legényegylet“; 1871-ben május 21-kén a „68-ik honvédzászlóalj“; s 1872-ben okt. 20-kán a „Pécsi ifjusági Véderő“ diszlobogóik fölszentelésén: ugy jelenleg egyletünk zászlója felavatása-ünnepélyén is a zászlóanyai tisztet viselni kegyeskedék! Üdv, hála és forró köszönet széplelkü környezőinek!

Üdv, hála és forró köszönet Pécs sz. kir. város nemeskeblű első Főispánjának, derék Polgárnagyának, valamint összes, érdemdús belső és külső Tanácsának s minden szépre s jóra áldozatkész lelkes Polgárainak, kik belátván ez intézmény célszerűségét, valamint a közösből, ugy egyesek saját vagyonukból is nemes bőkezűséggel járultak eme a nemzet erejét fejlesztendő diszcsarnok emeléséhez!

Üdv, hála és forró köszönet méltóságos *Kovács Zsigmond*, pécsi püspök urnak, ki valamint ezen, ugy több nagyfontosságú sz. czélu középület állíthatása tekintetéből pécs-belvárosi kertjét a magas kormány engedelmével a városnak cserében átengedni kegyeskedett!

Üdv, hála és forró köszönet az eszme első megpendítője, bold. *Madarász Manó* derék művész testvérének, *Madarász Győző* urnak, a hirneves festésznek, ki e diszlobogóra az allegorikus képeket s egyleti jelvényeket kitünő ecsetével festette!

Üdv, hála és forró köszönet a vallás- és közoktatásügyi m. kir. magas Miniszteriumnak meleg pártfogásaért, melyben intézetünket szellemi és anyagi tekintetben részesíteni kegyeskedék!

Üdv, hála és forró köszönet Annak, ki a nemeskeblű, bölcs kormány fölött a nemzet élén áll, kinek nevében és államhatalma által a magas kormány, az összes miniszterium működik, üdv, hála és forró köszönet a legelső magyar Emberek, *Ferencz József* felséges Urunk- s apostoli Királyunknak!

Erős lesz szívünk és karunk,
Ha buzgó tornászok vagyunk
S bárki lesz ellenünk,
Mi tért nem engedünk,
Mégmérkőzünk ha jó a vész,
A tornász élni halni kész!

Igen a tornász élni halni kész a közjéért, a hazáért, a királyért; tehát: Éljen a Haza! Éljen a Király!

253 F 88

